

Пам'ять про війну і сьогодні тривожить серце

У числі тих, хто визволяв Україну від фашистських загарбників, був і Василь Грамма. За велінням долі йому судилося пройти фронтовими дорогами Вінницької, Житомирської, Рівненської, Волинської областей. А закінчив війну на німецькій землі. Сьогодні Василю Ананійовичу дев'яносто чотири роки. Разом із дружиною Анастасією Андріївною, яка відійшла у вічність, виховали двох доньок. Радують дідуся п'ятеро внуків та семеро правнуків. Напередодні пам'ятної дати наш кореспондент зустрівся із сивочолим ветераном і попросив пригадати події воєнного лихоліття.

“Нам пропонували одружуватися на вродливих дівчатах, безкоштовно давали землю і коней, аби лише не покидали Румунії”

- Я народився 2 березня 1919 року в Чернівецькій області, - розповідає Василь Грамма. Тоді ця земля належала Румунії. Тому і в школу румунську ходив, і до румунської армії був призваний.

У 1940 році територія Бессарабії, Буковини, Молдавії увійшла до складу Радянського Союзу. Сталін наказав румунам терміново демобілізувати з армії уродженців цих країв. Та уряд Румунії намагався всіляко утримати солдатів у своїй армії. Нам пропонували одружуватися на вродливих румунських дівчатах, безкоштовно виділяли по п'ять гектарів землі та по парі коней. Одне слово, створювали всі умови, аби лише й надалі залишалися проживати в їхній країні. Багато хлопців пристало на таку пропозицію. Тих же, хто відмовився, доправили до кордону, переодягнули в цивільний одяг і по мосту через річку Прут переправили на радянську територію.

“Визволяючи Костопіль, і гадки не мав, що буду тут жити”

- На війну мене забрали у 1943 році. За короткий час навчили встановлювати та розмінювати міни. Це дуже відповідальна робота, бо, як кажуть, сапер помиляється лише один раз у житті. Допустив промах, і тебе вже нема на цьому світі. Саперам навіть ніколи не наливали так званих наркомівських 100 грамів. Тоді лише могли випити, коли у звільненому від гітлерівців місті чи селі знаходили на видному місці горілку. Чогось більшого ніхто собі дозволити не міг, бо мародерство суворо каралося. Інша справа, коли це був військовий трофей. Для мене таким став німецький похідний казанок. У наших солдатів він був круглим і дуже незручним. Особливо ж погано почувалися з ним в окопах. Казанок висів збоку, постійно торкався стінок окопу, через що в нього насипався пісок. І коли наливали чи наклали їжу, її не завжди можна було їсти, бо пісок тріщав на зубах. Німецькі ж

казанки були зручнішої форми, закривалися кришкою, яка водночас слугувала для другої страви.

Мені довелося воювати у складі 13 армії I Українського фронту. Наша дивізія брала участь у визволенні населених пунктів Вінницької, Житомирської, Рівненської, Волинської областей, Польщі та Австрії, розгромі нацистської Німеччини на її території. У січні 1944-го разом із партизанськими загонами довелося визволяти Костопіль. Тоді я і гадки не мав, що після війни доля назавжди пов'яже мене з цим містом. Пам'ятаю, що Костопіль був звільнений від гітлерівців швидко. Тут німці не чинили особливого опору. А ось під час визволення Рівного полягло дуже багато моїх однополчан. Мені випало бути у складі групи бійців, якій поставили завдання відволікти увагу гітлерівців під час нашого наступу. Підійшовши до міста, - місцевість називали 5-й кілометр, - почали копати першу і другу лінію окопів. А коли пішли в атаку, німці відкрили шквальний вогонь. У цей час інші наші частини обійшли ворожі позиції з боків і завдали по гітлерівцях вирішальний удар. На війні багато разів доводилося йти в “штикові” атаки, зустрічатися з ворогом віч-на-віч. У гітлерівців “штики” були короткі, а в наших бійців - довгі. У таких боях виживали ті, хто був фізично розвиненішим та спритнішим. Замешкався - і багнет у твоїх грудях. Не заколеш ти - заколють тебе. Тоді я був молодий і тілом здоровий. Спочатку було дуже страшно, але, правду кажуть, що людина до всього звикає. Та й вибору не мали: кожен боявся порушити наказ Сталіна «Ні кроку назад!». Тих, хто залишав поле бою, без суду і слідства розстрілювали на місці свої ж солдати. Тому для кожного краще було загинути героєм, аніж дезертиром. Першими в атаку піднімались командири і політруки. Завжди робили це зі словами: «За Родину!», «За Сталіна!», «Вперёд, на Запад!».

Після визволення Рівного нас «кинули» на Дубно. Спочатку йшли пішки, та згодом колону наздогнали і політруки. Солдатів напхали в кузови, як горобців. Із Дубного шлях проліг у місто Володимир-Волинський, далі - на Польщу.

Продовження на 3 стор.

Пам'ять про війну і сьогодні тривожить його серце

*Закінчення. Початок на 1 сторінці.
«У польському костелі прокинувся
в ризі священника»*

Наша армія брала участь у боях на Сандомирському плацдармі. Гітлер, певно, відчував свій кінець і кидав у бій останні резерви. Бувало, що німецька артилерія не замовкала по кілька годин. У таких випадках наші солдати намагалися сховатися в заглибинах від вибухів снарядів. Це було безпечніше, ніж в окопах. Адже снаряд двічі в одне й те ж місце майже ніколи не потрапляє.

Коли я був ще малим, запам'ятав, як мій дядько казав, що поляки погані люди. Тому і я так думав. Та воюючи на польській землі, змінив думку. Одного разу ми окопалися і чекали контрнаступу гітлерівців. Були виснажені і голодні. Аж раптом бачимо, як до нас пробирається полячка із великою каструлею в руках. Вона принесла лапшу з молоком. Помру, а не забуду, якою смачною була та лапша. Тоді я сказав: «Ні, дядьку, всюди є добрі люди». Бо бачив, що і німці не всі Гітлера підтримували.

Ще запам'ятався такий випадок. Після чергового наступу наші солдати зайшли до польського костелу. Була вже ніч. Надворі холодно. Всі були втомлені, тому попадали хто де «замертво». Вранці ж прокидаюся і бачу, що багато наших бійців понакривані ризами та іншим облаченням. Подивився на себе і, мабуть, вперше за всю війну засміявся. Дивлюся, а на мені - риза ксьондза. Побачивши це, хлопці також почали сміятися і казати: «Василію, повідпускай нам гріхи».

Сандомирський плацдарм знаходився на лівому березі річки Вісла. Ця річка не дуже широка, але глибока. Коли переправлялися нею, багато наших бійців пішли на дно, а вода була червоною від людської крові.

Мені довелося «купатися» в багатьох великих і малих річках, забезпечуючи переправу військ. На глибоких зводили понтонні мости, а через неглибокі переправлялися інакше. За наказом командирів, будь-де розшукували дошки та рейки. Для цього доводилося розбирати різні об'єкти, такі, як хліви чи клуні. Далі одні бійці ставали двома паралельними ланцюгами в річку, брали на плечі дошки і робили такий собі живий місток. По такому містку переходили річку інші солдати. Не раз і не два отим «живим» стовпом з дошкою на плечі, по груді у воді стояв і я в різних річках.

**«В американських палатках було все необхідне,
а в наших речових мішках - лише махорка»**

У жорстоких воєнних умовах дуже важливо було не втратити людської подобі. Щоправда, дехто не зміг цього зробити. Пам'ятаю, в одному визволеному селі троє наших бійців згвалтували місцевих жінок. Це стало відомо командуванню. Тоді всіх бійців вишикували літерою «Г», а гвалтівників привселюдно розстріляли. Це ж саме чекало на тих, хто займався мародерством.

Були ще випадки, коли солдати гинули через власну дурість. В одному австрійському містечку натрапили на винні погріби. Окремі допалися до вина, як до води в палючу спеку. Добряче захмелівши, почали стріляти по винних бочках. Вино полилося рікою. Немало п'яних бійців позахлиналися тим вином. Інших повернули до тями крики командирів.

Мені дуже запам'ятався німецький Дрезден. Коли вступили в те місто, нам наказали не стріляти без потреби. У Дрездені було дуже багато історичних об'єктів та іншої краси, а в картинній галереї аж дух перехопило. Чогось подібного ні раніше, ні пізніше я не бачив. І сьогодні перед очима ота краса стоїть.

А ще добре пам'ятаю зустріч з американськими солдатами на річці Ельба. Перед тим кожному з нас видали по комплекту свіжої білизни та солдатської форми. Політруки однозначно пояснили, що можна говорити, а що ні. Сама зустріч була радісною і незабутньою. Ми обіймалися, як рідні брати. Американські солдати нас гостинно пригощали. Від їхніх харчів розбігалися очі. Американці були чисто одягнені, в їхніх палатках було все необхідне: досхочу різних продуктів, засоби гігієни, цигарки, шоколад. Солдати спілкувалися відверто та дружжелюбно. Ми дізналися, що їм ще й гроші платять. Нам же видавали лише по торбинці махорки на десять чоловік. Зрозуміло, що цього ми казати не могли. Бо вуха політруків та офіцерів особливого відділу були «нагострені», як ніколи. Скажеш щось не те - дуже пошкодуєш.

Після перемоги над гітлерівською Німеччиною я продовжував служити в діючій армії. Мене відправили у військову частину, яку згодом перевели в місто Костопіль. Тут, у 1946 році, познайомився та одружився з молододу вчителькою Анастасією та так і залишився жити. Минули літа, вирости діти і внуки, а пам'ять про війну продовжує тривожити моє серце. Пам'ятною міткою про той час залишилося поранення, яке призвело до втрати лівого ока. Та, дякувати Богу, залишився живий і дожив до глибокої старості. Вважаю, що життя не минуло марно.

Олександр НИКОНЧУК.

Представники післявоєнних поколінь українців щиро вдячні учасникам, ветеранам Великої Вітчизняної війни. Приємно й символічно, що їм приділяється особлива увага в нових соціальних ініціативах Президента України Віктора Януковича.